

УДК 821.111–31.09

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.2\(51\).296816](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.2(51).296816)

ПРОБЛЕМАТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНОЇ АНТИУТОПІЇ (українська та світова літератури)

Андрейчикова О. А.

аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0000–0003–0040–5510

У статті досліджуються специфічні ознаки сучасної антиутопії, тематика та проблематика жанру. Об'єкт дослідження — сучасні антиутопічні романи світової та української літератури.

На противагу ХХ століттю, у літературознавчий обіг дослідників антиутопії ХХІ століття увійшли поняття критичної, феміністичної, цифрової, національної (у контексті мультикультуралізму) антиутопії. Виокремлюються специфічні групи та їх жанрові підвиди.

У статті також зазначається, що актуальність антиутопії насамперед пов'язана з соціокультурними та геополітичними катастрофами та руйнівними устроями: війни, жорстка влада, тиранічні імперії, авторитаризм і тоталітаризм — все це ламає утопічну свідомість. І хоча мрія, співзвучна утопії, органічна для людини, як виявилось, вона є неприйнятною для сучасного світопорядку.

Ключові слова: утопія, антиутопія, художній твір, наратив, художня література, сучасна література, українська література, класифікація антиутопій, метажанр, гуманізм.

PROBLEMS AND CLASSIFICATION OF MODERN DYSTOPIA (Ukrainian and World Literature)

Andreichykova O.

postgraduate,

Odesa I. I. Mechnikov National University

The article examines the specific features of modern dystopia, the themes and issues of the genre. The object of research is modern dystopian novels of the World and Ukrainian literature.

In contrast to the 20th century, the concepts of critical, feminist, digital, national (in the context of multiculturalism) dystopia were included in the literary circulation of dystopia researchers of the 21st century. Specific groups and their genre subspecies are distinguished.

The article also notes that the relevance of dystopia is primarily related to socio-cultural and geopolitical catastrophes and destructive systems: wars, harsh government,

tyrannical empires, authoritarianism and totalitarianism — all this breaks the utopian consciousness. And although the dream, consonant with utopia, is organic for man, as it turned out, it is unacceptable for the modern world order.

Key words: *utopia, dystopia, literary work, narrative, fiction, modern literature, Ukrainian literature, classification of dystopias, metagenre, humanism.*

Вступ. Проблема еволюції антиутопії в зарубіжній і українській літературі є інтегрованою, міждисциплінарною тощо. Антиутопія у сучасному літературному потоці не втрачає своєї актуальності, бо відповідає на багато питань щодо майбутнього у світі, який піддається впливу турбулентних процесів і переосмисленню багатьох ідеологічних та суспільних засад. Українська дослідниця Т. Гундорова, у своїй монографії репрезентуючи постколоніальні аспекти сучасної української літератури, акцентує увагу на феномені «транзиту культури» в контексті утопічних та антиутопічних тенденцій. Саме тому, пише вона, головним у її праці стає аналіз антиімперських стратегій та ідеологій, глобалізаційних питань, полікультурності й особливості різного роду підпорядкування (національного, расового, гендерного, класового тощо) (Гундорова, 2013).

У дослідженнях другої половини XX і початку XXI століть на перші щаблі виводиться проблема трансформації жанрів та створення метажанрових сполучень у просторі наявних процесів перехідності і пошуку нових способів відтворення світу. У цьому контексті питання про новітні риси творів про майбутнє (тобто утопію та антиутопію) теж стає стрижневим.

Зазначимо, що, констатуючи нові світоглядні тенденції означеного нами історичного періоду, багато дослідників звертають увагу на роль художньої літератури і мистецтва у цьому процесі. Аналіз специфічної ролі літератури у соціальній стратифікації та соціальних викликах висвітлюється у праці R. Mekhriniso (R. Mekhriniso, 2023), а особливості її впливу на державну політику репрезентовано у дослідженні J. Clayton (J. Clayton, 2023), де виокремлюється тяжіння авторів до створення нової літературної міфології та наративу про сучасне та майбутнє. В обох дослідженнях доводиться, що література віддзеркалює конкретні кроки державної політики, автори унаочнюють зазначену тезу прикладами з романів Герберта Уеллса, Г. Райдера Геггарда, Олдоса Гакслі, Роберта Гайнлайна, Октавії Батлер, Семюела Р. Делані, Девіда Мітчелла, Маргарет Етвуд, Ієна Мак'юена,

Кадзуо Ішігуро, Гері Штейнгарта та інших. Специфічні риси критики сучасного цивілізаційного етосу та кризи публічного лідерства, зокрема антиутопічну інтерпретацію та філософські перспективи, представлено у дослідженні Rajan (Rajan, 2023).

Зміни в стані традиційних жанрів та їх тяжіння до мета-, транс- і крос- утворень (це стосується і сучасної антиутопії) визначаються в багатьох зарубіжних та українських дослідженнях. Доводиться, що критичний струм постмодерної епохи знаходить своє втілення у багатьох жанрах новітньої літератури. Звертаючись до аналізу сучасної британської літератури, про те пише Д. Дроздовський (Д. Дроздовський, 2017), зазначивши: такі піджанрові сполуки традиційного роману, як історіографічний метароман, неовікторіанський роман, роман-біографія, кроскультурний (постколоніальний) роман, «роман англійської ідеї» тощо протягом вже тривалого часу сповнені відчуттям хибної реальності, їх автори не можуть знайти те, що нещодавно називали «етико-філософською нормою життя». Як наслідок, в багатьох сучасних творах констатований фантастично-псевдоутопічний струм.

Зазначимо, що загострення сучасних протиріч і труднощів прогнозування шляхів до усталеного майбутнього провокує дослідників знову звертатися до аналізу творів, в яких є тема морально-етичного та суспільного розладу і в яких наявні риси антиутопічного сатиричного мислення.

Можна вважати, що ґрунтовний аналіз антиутопічної літератури надає нам дослідження А. Abdeldjalil, С. Mohamed (А. Abdeldjalil, С. Mohamed, 2023), у якому автори репрезентують специфіку зосередження письменників-антиутопістів на «новій» соціальній стабільності як втечі від реальності, сповненої конфліктуєчих груп, що жадають панування. Дослідники зазначають, що в антиутопіях процес домінування урядів над їх громадянами має на меті конструювання особистостей дисциплінованих і прихильних до правлячої системи. Аналізоване дослідження репрезентує низку факторів, які допомагають підтримувати запропонований устрій, але й провокують прихований розвиток невдоволення таким устроєм.

Розгляд специфічних ознак антиутопії на матеріалі однієї з історій у романі Д. Мітчелла «Хмарний атлас» — «Оризона Сонмі-451» репрезентовано у дослідженні V. Pulatova (V. Pulatova, 2023). Авторка характеризує тему авторитарної влади, образ головної героїні та ком-

позицію твору. Вона виявила, що тема авторитарної влади розкрита автором в образі Чучхе — уряду Ні-Со-Копросу, держави майбутнього, а головна героїня Сонмі-451 еволюціонує від фабрикантки-клона до богині. Дослідниця доводить, що композиція цієї антиутопії характеризується ретроспективністю, розмитістю родових кордонів і сприймається як двочастинна, що дає можливість на співставлення минулого і майбутнього.

Віддаючи перевагу проблематиці сучасних негараздів та суспільного спротиву, критики-літературознавці долучаються і до вивчення художньо-естетичних та конструктивних змін у текстах (в антиутопіях теж). Так, особливості репрезентації категорії часу в сучасних англомовних антиутопіях представлено в роботі В. Ashurov (В. Ashurov, 2023). Вчений зазначає, що аналізований ним жанр обрано через його прогностичну природу, а також гуманістичну спрямованість. Але дослідник доводить і те, що для англомовних антиутопій характерною стає показова демонстрація хронотопу в сучасній семантиці і лінгвофілософії. За його словами, останнє можливо за рахунок актуалізації етимологічних та епістемологічних поглядів на цей феномен, зокрема — розрізнення часу уявного та актуального.

Нагадаємо, що з проблемою часопростору в антиутопії закономірно актуалізується тема віку та старіння і того, яку роль означена проблематика відіграє в художньому дискурсі названого жанру. Цей аспект досить широко репрезентують напрацювання М. Ory-Piqueras, S. Falcus (М. Ory-Piqueras, S. Falcus, 2023), а провідні ознаки, характерні для сучасної антиутопії, показано у дослідженні О. Sönmez (О. Sönmez, 2023).

Побутування антиутопічного жанру в контексті гоббсівського підходу до колективної дії висвітлено у дослідженні І. Evrigenis (І. Evrigenis, 2023), а специфіка художнього та онтологічного наративів антиутопії представлена у дослідженні Е. Atasoy (Е. Atasoy, 2023) — тут автор аналізує вплив глобальних потрясінь (пандемія COVID-19, інфляція, російсько-українська війна, політика постправди, глобальна міграція, біженці, гуманітарні кризи тощо) на сприйняття людиною світу, який все більше схожий на дистопію, аніж на утопію.

Детальний розгляд особливостей утопічного/антиутопічного жанрів та їх векторного розкиду представлено у дослідженні Г. Badley (Г. Badley, 2023). Тут автор актуалізує низку прикладів багатшарової природи утопій, у яких яскраво вираженим завжди висту-

пає застережний мотив, характерний і для антиутопій. Дослідник акцентує увагу на тому, що його робота має практичний характер, адже вона представляє поліінтерпретаційність понять «утопія» та «антиутопія», а також інші проблеми жанрової приналежності таких творів.

У праці М. Bhattacharya (M. Bhattacharya, 2023) теж виокремлюються стрижневі віхи антиутопії. Цей автор звертає увагу на те, що в цій літературній формі завжди існує специфічне розуміння урбаністичного простору як нової формації. Тому, вважає він, критики мають звернути увагу на категорії «простору», «місця» та «культурної (літературної) географії». Вчений доводить, що в антиутопії нарративна схема є переважно нелінійною у просторовому плані, що дозволяє вважати простір міста панівним ментальним простором, який регулює епістемологію влади.

Результати та обговорення. На противагу ХХ століттю, у літературознавчий обіг дослідників антиутопії ХХІ століття увійшли поняття критичної, феміністичної, цифрової, національної (у контексті мультикультуралізму) антиутопії. Виокремлюються специфічні групи та їх жанрові підвиди.

Критична антиутопія. Найбільш гостра форма сучасної антиутопії, спричинена відчуттям жорстокого перерозподілу суспільних і моральних цінностей. Заявила про себе у 1990–ті роки. Їй притаманний чітко виражений апокаліптичний елемент, на відміну від інших антиутопій, вона педалює і заперечує проблеми запрограмованої репресивності. Ідеологема критичної антиутопії полягає у посиленому засудженні наявного порядку, в ній майже завжди присутній радикалізм, але проглядає й те, що надає читачеві надію на ймовірність позитивних зрушень.

Феміністична антиутопія. Гендерна проблематика, дуже поширена в сучасному літературознавстві, знайшла відлуння у розвідках про антиутопію. Цю проблему вивчає М. Kara (M. Kara, 2023), зазначивши, що стрижневою особливістю феміністичних проблем в антиутопії є різюча різниця між патріархальними системами відносин чоловіків та жінок і тими, які пропонують «нові» суспільства.

Особливості нарративів феміністичної антиутопії в контексті тілесної автономії представлено у роботі G. Bromage (G. Bromage, 2023). Авторка доводить, що у них критична функція утопії доведена до свого крайнього обміжку. Зазначається закономірність: оскільки роман-антиутопія частково виник як критика утопічних конструкцій,

то вона має за мету локалізувати жанр утопії. Дослідниця відстежила еволюцію утопічної літератури у бік антиутопії, зумовленої радикальними змінами у сфері науки і техніки та новаторськими теоріями З. Фройда і Ф. Ніцше.

Цифрова антиутопія. Розвиток цього піджанру пов'язаний із розповсюдженням штучного інтелекту, який, за думкою авторів сучасних антиутопій, здатний контролювати мозок і вчинки людей. У традиційній схемі антиутопії (диктатура і людина) цифровий інтелект сприймається як додаткова сила утиску та підпорядкування. Звісна річ, утиски та переслідування прогноуються з боку влади. Закономірно тому, що нові антиутопії набувають особливого трагічного відтінку. До цього приєднується і давнє припущення, що людиноподібна машина, запрограмована на придушення, може знищити своїх хазяїв і весь світ. Закономірності існування цифрової утопії та дезінформаційної антиутопії досліджують N. Dholakia, N. Mundorf, R. Dholakia (N. Dholakia, N. Mundorf, R. Dholakia, 2023). Примітною ознакою таких антиутопій називається формула майбутнього, в якому технології загрожують людству.

До означеного типу сучасної антиутопії дотичний і кіберпанк — піджанр фантастичної оповіді про комп'ютерні технології. Кіберпанк адресується масовому читачеві, його завдання — «зробити страшне нестрашним», тобто підтвердити необхідність використання сучасних технологій. Вивченню кіберпанку присвячені роботи W. Nacci (W. Nacci, 2023), і в них доводиться, що у кіберпанку все ж присутній якийсь рівень оптимізму, у першу чергу, пов'язаний зі стосунками між персонажами та їхніми побутовими, тілесно-інтегрованими двійниками.

Національна антиутопія. Ця підгрупа творів теж має свої специфічні ознаки. У низці досліджень на матеріалі угорських антиутопій перших десятиліть ХХ століття Z. Czigányik (Z. Czigányik, 2023) показує зв'язок національної антиутопії зі світівською традицією гулліверіади і знаходить їх у творчості Фрідріха Карінті («Подорож до Фаремідо», «Капілярія»), Міхая Бабица («Льотчиця Ельза, або Досконале суспільство»), Імре Мадаха («Трагедія людини»), Шандора Сатмарі («Казохінія») та Дьєрдя Бессеньї («Подорож Тарімена»).

Дуальне поєднання футуристичного роману та антиутопії у франкомовній літературі показує E. Vuzay (E. Vuzay, 2023). На перший шабель тут виведено проблему метафікційності. У контексті наукової

фантастики, вважає автор, народжувалися її піджанри: антиутопія як «спекулятивна фантастика», «трансфікція», базовані на наукових екстраполяціях та технологічних питаннях, а також через реактивацію міфології письма, яка існувала здавна.

В американській критиці вивчення антиутопії здійснюється у площині наукової фантастики і як її різновиду. Прикладом такого підходу може служити робота J. Reina-Rozo (J. Reina-Rozo, 2023), присвячена загальним питанням наукової фантастики та інженерії в сучасній англомовній літературі.

Утопія та антиутопія в українському літературознавстві. Нові й досить несподівані риси сучасного літературного мейнстріму фіксує Г. Улюра (Г. Улюра, 2016). Авторка вважає сьогоднішній акт загальнокультурного та літературного виробництва відтворенням чуттєвості та продукуванням всіляких кліше. Цим, вважає Г. Улюра, література відповідає тезі М. Фуко про «божевілья» у культурах певних періодів, а ще — данину «масовому» споживачеві того «поп-арту», який набув великої популярності. Звертаючись до аналізу утопій/антиутопій, дослідниця простежує фукіанську думку про дисциплінарні практики тіла, які стають місцем творення відповідних дискурсів. Отже, до традиційних рис антиутопій у пору постмодерних негараздів додаються вже нові показники.

О. Довгань (О. Довгань, 2020), загалом підтримуючи думку Г. Улюри, ілюструє свої висновки текстами сучасних антиутопій, в яких, вважає дослідник, відбулися «видозміни значення і смислу». Прояви таких змін фіксуються на рівні мовної прагматики та загальнофілософського контексту творів.

Продовжують досліджувати особливості концепції світу і людини в антиутопії (на прикладі творів М. Етвуд «Оповідь служниці» та Я. Мельника «Маша, або Постфашизм») І. Желейкіна та А. Щербина (І. Желейкіна, А. Щербина, 2018). Дослідниці позначають, що вищеозначені твори викривають феномен тоталітаризму, наслідком дії якого стало знищення людяності. Увага акцентується на тому, що у М. Етвуд такий режим є «напівфашистським», у той час як Я. Мельник уже на обкладинці свого твору позиціонує зображуваний світ як «постфашистський». Додається, що письменники приблизно однаково вибудовують концепцію людини, виносячи на перший план роздуми про людську самоповагу, здатність переживати, виявляти почуття тощо. В обох творах репрезентовано цінність життя, гуманізм,

неможливість розшарування суспільства на касти, на людей першого і другого сорту.

Осмилення роману Я. Мельника у психопоетичній площині здійснено у дослідженні І. Скляр (І. Скляр, 2018), в ньому авторка аналізує ідейне навантаження твору в контексті формування психотипу манкурта. Дослідниця визначає глибину проблематики, актуалізованої у творі, зумовленої апокаліптичним виміром. Вивчається апокаліпсис як складник есхатологічної вертикалі роману, доводиться, що він присутній у творі імпліцитно як апокаліптичний мотив (відчуття неминучості катастрофи, наближення смерті, потрясіння тощо). Увага акцентована на тому, що психотип манкурта корелює з проблемою збереження історичної пам'яті як основи духовних цінностей.

Зазначимо, що сучасний психотип людини зацікавив і дослідницю Т. Мкртчян (Т. Мкртчян, 2015), до того ж, вона здійснює огляд праць низки літературознавців, психологів, лінгвістів щодо психотипу сучасного літературного персонажу. Позитивом роботи вважаємо запропоновану систематизацію поглядів на процес дослідження психіки сучасної людини.

З антиутопією завжди стикається проблема штучного інтелекту, дуже актуальна для К. Ішігуро та і Я. Мельника. Цій проблемі присвячено досить багато напрацювань західноєвропейських дослідників, до неї звертаються й українські вчені. Підсумовуючи цю ланку робіт, можна стверджувати: давніше захоплення «розумними машинами» зараз перетворюється на побоювання; у світі, де гуманізм перетворився на варіант з префіксом «нео-» (тобто людяність не для всіх), бінарна копія людини викликає підозру та думки про застережливість.

Підсумовуючи вищеозначене, маємо сказати наступне: а) жанр антиутопії протягом останніх десятиліть демонструє гостру зацікавленість та актуальність; б) таке ставлення до антиутопії пов'язане з потужним розвитком штучного інтелекту, без якого неможливе майбутнє; в) до найбільш гострих питань сучасної антиутопії можна віднести питання гуманізму та «неогуманізму»; г) сучасна антиутопія переважно заявляє про себе у складних синтетичних жанрових формах.

Актуальність антиутопії насамперед пов'язана з частими антигуманними проявами в сучасному державному та політичному устрої:

війни, жорстка влада, тиранічні імперії, авторитаризм і тоталітаризм — все це руйнує утопічну свідомість. І хоча мрія, співзвучна утопії, органічна для людини, як виявилось, вона є неприйнятною для сучасного світопорядку. А оскільки соціальна справедливість, як і раніше, недосяжна, то утопії перетворюються на свою протилежність — *антиутопії, дистопії, романи-попередження*.

Одна з головних причин утвердження антиутопій закладена й у стрімкому розвитку науки і техніки, неконтрольованої (за моральними параметрами) інтеграції результатів прогресу у життя суспільства. Глобальні злочини людства проти природи також залишаються поза увагою більшості населення, тоді як матеріально-споживче ставлення до життя сприймається як найвища цінність. Письменники-антиутопісти беруть на себе місію не тільки відобразити наслідки такого згубного розподілу пріоритетів, а й вказати, що є низка чинників, які поступово ведуть людство до антиутопічного буття. Саме тому еволюція антиутопії розглядається та класифікується з двох позицій: по-перше, як постійний супутник утопії, що проходить усі стадії розвитку утопічної свідомості; по-друге, як відповідь, реагент науково-технічного прогресу та соціально-політичних протиріч, властивих ХХ ст.

Зазначимо, що спроби диференціації жанру антиутопії не втратили актуальності й досі. Відправною точкою дослідження цієї форми вважаємо тезу П. Балог, народжену неоднозначною дійсністю ХХ століття: антиутопія є літературним твором, який репрезентує уявне майбутнє в песимістичному і похмурому світлі (П. Балог, 2023). Англійський критик М. Кварієн, коментуючи можливості антиутопії, визначає цей тип оповіді як існуючий у різних формах твір, що демонструє негативну картину соціальної системи, яку автор може репрезентувати у низці тенденцій, що існують у розвитку реальних суспільств (М. Кварієн, 1972: 103).

Зауважимо, що органічним для антиутопії став і момент карнавалізації дійства, заснованої на різкій суперечності верховної влади та простої людини. Такий прийом, наявний у більшості сучасних антиутопій, отримав назву «псевдокарнавалу», бо веселощі істинного карнавалу тут обтяжуються сатиричним (а не гумористичним) струмом. Таке викладення матеріалу передбачає: а) гостру рефлексію на минуле і теперішнє; б) усвідомлення змінених суспільних цінностей та їх співвідношення з законами; в) запобігання небажа-

них наслідків ймовірних сценаріїв суспільного розвитку. Позначені функції дозволяють виокремити ряд ознак, властивих сучасній антиутопії (Cziganyik, 2023):

1. Основою антиутопічного світу стає відчуття страху перед майбутнім.

2. Оповідь набуває театралізованого вигляду, яка включає карнавальні елементи.

3. Творам притаманна персональна обмеженість простору, що продукує актуалізацію відповідних локацій: острів, квартира, місто, країна, ферма.

4. Вже вироблена ритуалізація дій, режимність життя, що уможливорює породження хаосу і мінімізує ризик інакомислення.

Вважаємо доцільним виокремлення і наступних морфолого-стилістичних ознак антиутопії:

1. Алегоричність тексту, яка репрезентується через призму пародій на відомих політичних діячів, демонструє протиріччя, соціальні стереотипи та упередження.

2. Наявність у творі елементів наукової фантастики.

3. Ексцентричність головного героя, яка репрезентується в образі бунтарської (не завжди відкритої) натури, що йде у розріз із законами карнавалу/атракціону.

Висновки. Жанр сучасної антиутопії, виходячи з «непридатного і неприємного», демонструє імпліцитний набір рекомендацій і заходів щодо покращення життя суспільства. Він апелює до гармонійного співіснування людини та держави, критикує невідповідність цієї мрії-утопії сучасному розвитку подій. Пов'язаний з жанром утопії, жанр антиутопії пафос пошуку правди базує на традиційних моральних уявленнях про правду та справедливість.

Під антиутопічною літературою у сучасній науці розуміють мета-жанр, який узагальнює напрацювання кількох епох. Окремі групи антиутопій кваліфіковані (критична, феміністична, цифрова, національна), але з'ясовано, що найбільшого значення сьогодні набуває антиутопія трагічно-застережлива з великим філософським підтекстом, орієнтованим на збереження гуманістичної складової життя. Особливу ланку сучасних антиутопій складає дистопічна антиутопія з чітко вираженим сатиричним компонентом і гостро окресленою проблематикою неприйняття запрограмованого штучного майбутнього.

Сюжетна схема антиутопії незмінна (пошук та аналіз форм існування штучно створеного державою майбутнього). Але суголосно змінам сучасності, педалюються різні виміри буття. Зазначимо, що у сучасних антиутопіях найбільшої актуальності набуває проблематика форм і методів державних утисків та принижень «людини індивідуальної». Головним серед них називається той, що націлений на притиснення особистості і перетворення її на «масову людину». Тобто, вади людської стандартизації стають найбільш нагальною проблемою сьогоденного буття.

Художній вимір антиутопії визначається її специфічним, змодельованим хронотопом. Часопростір цієї жанрової форми завжди чітко локалізований, він перебуває у прямій залежності від авторських уявлень про майбутнє співіснування суспільства, держави й окремої людини. У свою чергу, авторське прогнозування майбутнього залежить від загальнофілософського розуміння того, що відбувається, і від індивідуального авторського ставлення до сучасних зрушень у галузі державного світоустрою.

Список літератури

Балог П. Душа і тіло для вічного життя. *Verbum*: вебсайт. URL: <https://goo.su/joMk> (дата звернення: 27.07.23).

Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ: Грані-Т, 2013. 548 с. URL: <https://goo.su/azoRD> (дата звернення: 27.07.23).

Довгань А. В. Концепты «значение» и «смысл» в контексте философии языка. *Слов'янські мови* : збірник наукових праць/ редкол.: Ю. В. Кравцова (відп. ред.) [та ін.] ; Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Випуск 3 (15). С. 61–71.

Дроздовський Д. Типологія британського роману кін. ХХ — поч. ХХІ ст.: сциєнтистський поворот пост-постмодернізму. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2017. Вип. 76. С. 221–224. URL: <https://goo.su/n45HUBd> (дата звернення: 27.07.23).

Желейкіна І. С., Щербина А. М. Концепція світу і людини в романах «Оповідь служниці Маргарет Етвуд» та «Маша, або Постфашизм» Ярослава Мельника. *Наукові записки сучасних чених* : XXIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Вінниця, 26 жовтня 2018 року. Частина 7. С. 18–23. URL: <https://goo.su/zQO6> (дата звернення: 27.07.23).

Мкртчян Т. В. Психотип персонажа як літературознавча проблема. *Літератури світу: поетика, ментальність, духовність*. 2015. Вип. 5. С. 208–214.

https://doi.org/10.31812/world_lit.v5i0.1252. URL: <https://goo.su/lryyza> (дата звернення: 27.07.23).

Римар Н. Ю. Наративні стратегії художньої прози Н. Бічуї : дис. ... канд. філ. наук. Переяслав-Хмельницький, 2016. 230 с.

Скляр І. Психопоетика літературознавча/лінгвістична/психіатрична: кореляція змістових аспектів. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність* : зб. наук. праць. Вип. 11. Кривий Ріг: ФОП Мариниченко С. В., 2018. С. 59–70. https://doi.org/10.31812/world_lit.v11i0.2031. URL: <https://goo.su/0WHQxP> (дата звернення: 27.07.23).

Улюра Г. А. Живе тіло, мертве тіло і напівживе: культурне заміщення і конструювання гендеру. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія : Філологія. Літературознавство. 2016. Вип. 259, том 271. С. 116–121. URL: <https://goo.su/GxUaid> (дата звернення: 27.07.23).

Abdeldjalil A. O., Mohamed C. A. Social Stability and Conditioning Disciplinary Characters in Dystopian Fiction. A Study of Aldous Huxley's Brave New World. *Journal of law and humanities Sciences Volume*. 2023. Volume 16, № 1. P. 1494–1514. URL: <https://goo.su/RUDyz> (date of application: 27.07.23).

Ashurov B. The Category of Time in Modern English-Language Works of The Dystopian Genre. *International Conference on Management, Economics & Social Science*. 2023. Volume 1, № 1. P. 33–36. URL: <https://goo.su/LSv6fb2> (date of application: 27.07.23).

Atasoy E. Orwell, Huxley and the path to truth: how fiction can help us to understand reality. *The Institute of Art and Ideas Website: The Institute of Art and Ideas*. 2023. URL: <https://goo.su/VF30dNu> (date of application: 27.07.23).

Badley G. F. Scribbling Toward Utopia. *Qualitative Inquiry*. 2023. 10778004231165465. <https://doi.org/10.1177/10778004231165465> URL: <https://goo.su/ij8c> (date of application: 27.07.23).

Bhattacharya M. City, Wall, and (Feminist) Dystopia: Urban Poetics and Narrative in Prayaag Akbar's Leila. *Urban Poetics and Politics in Contemporary South Asia and the Middle East*. IGI Global. 2023. P. 59–81. URL: <https://goo.su/CMV91> (date of application: 27.07.23).

Bromage G. J. Narratives of Feminist Resistance: Women's Bodily Autonomy and the Dystopian Mode. English Honor Theses. 2023. URL: <https://goo.su/VF45Tqk> (date of application: 27.07.23).

Buzay E. Reading the Enigmatic Worlds of Futuristic Novels. *Contemporary French and Francophone Futuristic Novels: The Longing to be Written and its Refusal*. Cham: Springer International Publishing, 2023. P. 17–59. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16628-0_2. URL: <https://goo.su/UP9tTKW> (date of application: 27.07.23).

Clayton J. Literature, Science, and Public Policy: From Darwin to Genomics. Cambridge University Press, 2023. 253 p. URL: <https://goo.su/f9fWz> (date of application: 27.07.23).

- Czigányik Z. Failed Utopias in Human History: The Tragedy of Man by ImreMadách. *Utopia Between East and West in Hungarian Literature*. Cham: Springer International Publishing, 2023. P. 93–119. https://doi.org/10.1007/978-3-031-09226-8_4. URL: <https://goo.su/Y0yz> (date of application: 27.07.23).
- Dholakia N., Mundorf N., Dholakia R. R. Digital Utopia vs. Disinformation Dystopia: Digital Media at a Crossroads. *Marketing—Eine Bilanz: Erfolgsfaktorenforschung-Internet-Marketing-Internationales Marketing-Digitalisierung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2023. P. 201–212. URL: <https://goo.su/uvNk-GIS> (date of application: 27.07.23).
- Evrigenis I. D. In praise of dystopias: a Hobbesian approach to collective action. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 2023. № 26 (1). P. 7–21. <https://doi.org/10.1080/13698230.2021.1893249>. URL: <https://goo.su/R1CUsa> (date of application: 27.07.23).
- Kara M., A Wake-Up Call: a comparative and contrastive study of gender construction in major utopian and dystopian works by Burdekin, Atwood, Gilman, and Hos-sain. 2023. URL: <https://goo.su/FgoUW> (dateofapplication: 27.07.23).
- Kwapien M. The Antiutopia as Distinguished from its Cognate Literary Genres in Modern British Fiction. *Zagadnienia Rodzayow Literarih*. 1972. XIV, № 2(20). P. 102–115.
- Mekhrinis R. The Importance of Recessistance Literature for Understanding Social Challenges. *International journal of language learning and applied linguistics*. 2023. 2.4. P. 109–113. URL: <https://goo.su/g2LzB> (date of application: 27.07.23).
- Nacci W. Cyberdecks, Neural Laces, And the Total Body Prosthesis. PhD Thesis. 2023. <http://dx.doi.org/10.26153/tsw/46206>. URL: <https://goo.su/5aO91V> (date of application: 27.07.23).
- Ory-Piqueras M., Falcus S. Age and Ageing in Contemporary Speculative and Science Fiction. *Age and Ageing in Contemporary Speculative and Science Fiction*. London: Bloomsbury Publishing, 2023. 248 p.
- Pulatova V. Peculiarities of dystopian genre in the English literature of XXI century (on the example of the novel by D. Mitchell “Cloud Atlas”). «Роль молодых женщин ученых в науке в достижении национальных целей устойчивого развития Республики Узбекистан»: Международная научно-практическая конференция. Scienceweb-National database of scientific research of Uzbekistan, 2023. URL: <https://goo.su/yiThaEo> (date of application: 27.07.23).
- Rajan. Critique of Contemporary Civilization Ethos and Public Leadership Crisis: A Dystopian Interpretation and Philosophical Prospects. *Journal of Indian Council of Philosophical Research*. 2023. P. 1–30. <https://doi.org/10.1007/s40961-023-00297-x>. URL: <https://goo.su/WVaw> (date of application: 27.07.23).
- Reina-Rozo J. D. Science Fiction and Engineering: Between Dystopias, (E) Utopias, and Uchronias. *Rethinking Technology and Engineering: Dialogues Across Disciplines and Geographies*. Cham : Springer International Publishing, 2023. P. 225–238. URL: <https://goo.su/7nA4p> (date of application: 27.07.23).

Sönmez O. Context Before Technology: The Possible Utopian/Dystopian Elements of the Metaverse with Examples from Great Literature. *Digital Twin Driven Intelligent Systems and Emerging Metaverse*. Singapore : Springer Nature Singapore, 2023. P. 297–316. https://doi.org/10.1007/978-981-99-0252-1_15. URL: <https://goo.su/da12POn> (date of application: 27.07.23).

References

Baloh, P. (2023). Dusha i tilo dlia vichnoho zhyttia. Verbum: vebсайт. URL: <https://goo.su/joMk> (data zvernennia: 27.07.23).

Hundorova, T. (2013). Tranzhytna kultura. Symptomy postkolonialnoi travmy: staty ta esei. Kyiv: Hrani-T. 548 s. URL: <https://goo.su/azoRD> (data zvernennia: 27.07.23).

Dovhan, A. V. (2020). Kontsepty «znachenye» y «smysl» v kontekste fylosofyi-iazyka. Slov'ianski movy: zbirnyk naukovykh prats/ redkol.: Yu. V. Kravtsova (vidp. red.) [ta in.]; Min-vo osvity i nauky Ukrainy; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. Vypusk 3 (15). S. 61–71.

Drozdzovskiy, D. (2017). Typolohiia brytanskoho romanu kin. KhKh — poch. Kh-KhI st.: stsiientystykyi povorit post-postmodernizmu. Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia: Filolohiia. Vyp. 76. S. 221–224. URL: <https://goo.su/n45HUBd> (data zvernennia: 27.07.23).

Zheleikina, I. S., Shcherbyna, A. M. (2018). Kontseptsiiia svitu i liudyny v romanakh «Opovid sluzhnytsi Marharet Etvud ta «Masha, abo Postfashyzm» Yaroslava Melnyka. Naukovi zapysky suchasnykhvchenykh, KhKhIII Mizhnarodnanaukovo-praktychna internet-konferentsiia, m. Vinnytsia. Chastyna 7. S. 18–23. URL: <https://goo.su/zQO6> (data zvernennia: 27.07.23).

Mkrтчian, T. V. (2015). Psykhotyp personazha yak literaturoznavcha problema. Literaturny svitu: poetyka, mentalnist, dukhovnist. Vyp. 5. S. 208–214. https://doi.org/10.31812/world_lit.v5i0.1252 URL: <https://goo.su/lryyza> (data zvernennia: 27.07.23).

Rymar, N. Yu. (2016). Naratyvni stratehii khudozhnoi prozy N. Bichui: dys... kand. fil. nauk. Pereiaslav-Khmelnytskyi. 230 s.

Skliar I. (2018) Psykhopoetyka literaturoznavcha/linhvistychna/psykhiatrychna: koreliatsiia zmistovykh aspektiv. Literaturny svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist : zb. nauk. prats. Vyp. 11. Kryvyi Rih: FOP Marynychenko S. V. S. 59–70. https://doi.org/10.31812/world_lit.v11i0.2031 URL: <https://goo.su/0WHQxP> (data zvernennia: 27.07.23).

Uliura, H. A. (2016). Zhyve tilo, mertve tilo i napivzhyve: kulturne zamishchennia i konstruiuvannia henderu. Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetuimeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianskaakademiiia»]. Seriia: Filolohiia. Literaturoznavstvo. Vyp. 259, Tom 271. S. 116–121. URL: <https://goo.su/GxUaid> (data zvernennia: 27.07.23).

- Abdeldjalil, A. O., Mohamed, C. (2023). A. Social Stability and Conditioning Disciplinary Characters in Dystopian Fiction. A Study of Aldous Huxley's Brave New World. *Journal of law and humanities Sciences Volume*. Volume 16, № 1. P. 1494–1514. URL: <https://goo.su/RUDyz> (date of application: 27.07.23).
- Ashurov, B. (2023). The Category of Time in Modern English-Language Works of The Dystopian Genre. *International Conference on Management, Economics & Social Science*. Volume 1, № 1. P. 33–36. URL: <https://goo.su/LSv6fb2> (date of application: 27.07.23).
- Atasoy, E. (2023). Orwell, Huxley and the path to truth: how fiction can help us to understand reality. *The Institute of Art and Ideas Website: The Institute of Art and Ideas*. URL: <https://goo.su/VF30dNu> (date of application: 27.07.23).
- Badley, G. F. (2023). Scribbling Toward Utopia. *Qualitative Inquiry*. 10778004231165465. <https://doi.org/10.1177/10778004231165465> URL: <https://goo.su/ij8c> (date of application: 27.07.23).
- Bhattacharya, M. (2023). City, Wall, and (Feminist) Dystopia: Urban Poetics and Narrative in Prayaag Akbars Leila. *Urban Poetics and Politics in Contemporary South Asia and the Middle East*. IGI Global. P. 59–81. URL: <https://goo.su/CMV91> (date of application: 27.07.23).
- Bromage G. J. (2023) *Narratives of Feminist Resistance: Women's Bodily Autonomy and the Dystopian Mode*. English Honor Theses. URL: <https://goo.su/VF45Tqk> (date of application: 27.07.23).
- Buzay, E. (2023). Reading the Enigmatic Worlds of Futuristic Novels. *Contemporary French and Francophone Futuristic Novels: The Longing to be Written and its Refusal*. Cham: Springer International Publishing. P. 17–59. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16628-0_2 URL: <https://goo.su/UP9tTKW> (date of application: 27.07.23).
- Clayton, J. (2023). *Literature, Science, and Public Policy: From Darwin to Genomics*. Cambridge University Press, 2023. 253 p. URL: <https://goo.su/f9fWz> (date of application: 27.07.23).
- Czigányik, Z. (2023). Failed Utopias in Human History: The Tragedy of Man by Imre Madách. *Utopia Between East and West in Hungarian Literature*. Cham: Springer International Publishing. P. 93–119. https://doi.org/10.1007/978-3-031-09226-8_4 URL: <https://goo.su/Y0yz> (date of application: 27.07.23).
- Dholakia, N., Mundorf, N., Dholakia, R. R. (2023). Digital Utopia vs. Disinformation Dystopia: Digital Media at a Crossroads. *Marketing—Eine Bilanz: Erfolgsfaktorenforschung-Internet-Marketing-Internationales Marketing-Digitalisierung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden. P. 201–212. URL: <https://goo.su/uvNkGIS> (date of application: 27.07.23).
- Evrigenis, I. D. (2023). In praise of dystopias: a Hobbesian approach to collective action. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. № 26 (1). P. 7–21. <https://doi.org/10.1080/13698230.2021.1893249> URL: <https://goo.su/R1CUsa> (date of application: 27.07.23).

Kara, M. (2023). A Wake-Up Call: a comparative and contrastive study of gender construction in major utopian and dystopian works by Burdekin, Atwood, Gilman, and Hossain / M. Kara. URL: <https://goo.su/FgoUW> (date of application: 27.07.23).

Kwapien, M. (2023). The Antiutopia as Distinguished from its Cognate Literary Genres in Modern British Fiction. *Zagadnienia Rodzayow Literarih*. 1972. XIV, № 2(20). P. 102–115.

Mekhriniso, R. (2023). The Importance of Recessistance Literature for Understanding Social Challenges. *International journal of language learning and applied linguistics*. 2.4. P. 109–113. URL: <https://goo.su/g2LzB> (date of application: 27.07.23).

Nacci, W. (2023) *Cyberdecks, Neural Laces, And the Total Body Prosthesis*. PhD Thesis. <http://dx.doi.org/10.26153/tsw/46206> URL: <https://goo.su/5aO91V> (date of application: 27.07.23).

Ory-Piqueras, M., Falcus, S. (2023). Age and Ageing in Contemporary Speculative and Science Fiction. *Age and Ageing in Contemporary Speculative and Science Fiction*. London: Bloomsbury Publishing. 248 p.

Pulatova, V. (2023) Peculiarities of dystopian genre in the English literature of XXI century (on the example of the novel by D. Mitchell “Cloud Atlas”). *Mezhdunarodnaia nauchno-praktycheskaia konferentsyia na temu «Rol molodikh zhenshchyn uchenikh v nauke v dostyzyheny natsyonalnikh tselei ustoichyvoho razvytyia Respublyky Uzbekystan»*. Scienceweb-National database of scientific research of Uzbekistan. URL: <https://goo.su/yiThaEo> (date of application: 27.07.23).

Rajan, (2023). Critique of Contemporary Civilization Ethos and Public Leadership Crisis: A Dystopian Interpretation and Philosophical Prospects. *Journal of Indian Council of Philosophical Research*. P. 1–30. <https://doi.org/10.1007/s40961-023-00297-x> URL: <https://goo.su/WVaw> (date of application: 27.07.23).

Reina-Rozo, J. D. (2023). *Science Fiction and Engineering: Between Dystopias, (E) Utopias, and Uchronias. Rethinking Technology and Engineering: Dialogues Across Disciplines and Geographies*. Cham: Springer International Publishing. P. 225–238. URL: <https://goo.su/7nA4p> (date of application: 27.07.23).

Sönmez, O. (2023). *Context Before Technology : The Possible Utopian/Dystopian Elements of the Metaverse with Examples from Great Literature. Digital Twin Driven Intelligent Systems and Emerging Metaverse*. Singapore: Springer Nature Singapore. P. 297–316. https://doi.org/10.1007/978-981-99-0252-1_15 URL: <https://goo.su/da12POn> (date of application: 27.07.23).

Стаття надійшла до редакції 23.11.2023 року